mokslas menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1983

BALANDŽIO MĖN. 16 d. / APRIL 16, 1983

PART TWO — Nr. 75(15)

Lietuvos nacionalinė M.Mažvydo biblioteka

Šiame numery:

Ar vykdome „Aušros“ testamentą?

Tautosaka ir lietuvių literatūra.

Laiškas iš Rochesterio (2).

Dvi svarbios knygos apie Žalgirio mūšį.

Eglės Juodvalkės eilėraščiai.

Naujos knygos pirmu žvilgsniu.

Kai molis kalba.

Chicagos teatruose.

Nuomonės ir pastabos.

Kertinė Paraštė

Ar vykdome "Aušros" testamentą?

Minint "Aušros" šimto metų sukaktį, kyla pavojus minėjimuos paskęsti vien retorinių prakalbų žodžiuose, pačiame gyvenime visai nepaisant testamentinių šio leidinio siekių.

Visi žinome, kiek daug "Aušra" ir aušrininkai rūpinosi lietuvių kalba, jos grynumu, jos istoriniu paveldėjimu, jos normų nustatymu, jos rašyba. Rūpestis lygiai šakojosi ir mokslinėmis, ir kasdieninio kalbos naudojimo kryptimis. Net ir poetinis žodis to kalbinio rūpesčio neaplenkė. Ir tai buvo ne vien tik metaforinė šneka, bet ir stiprus tikėjimas, kai Andrius Vištelis tada rašė:

O brangi lietuviškoji
Šventa kalba prigimtoji!
Už žemčiūgus tu brangesnė
Ir už viską meilingesnė.

O kokiais "žemčiūgais" šiandien apkaišome tą gimtąją kalbą savo kasdieninėje šnekoje ir viešuose rašto puslapiuose? Nepaisymas viso to, ko aušrininkai stengėsi pasiekti ir ko vėlesni dešimtmečiai pasiekė, yra tiesiog sukrečiantis. Tai nereiškia, kad mes kiekvienas turime kalbos srityje žinoti tiek, kiek žinojo Būga, Jablonskis ir kiti kalbos mokslo profesoriai. Bet mes privalome jų žinojimu šiandien pasinaudoti, o ne rašyti ir kalbėti, kaip tik kam į galvą ateina, lyg to šimtmečio mūsų kalbinių pastangų būtų visai nebuvę. Parankinių priemonių jau turime apsčiai: gramatikos, sintaksės, kalbiniai patarimai spaudoje, net atskiri šios krypties praktiniai leidiniai čia išeivijoje ir šiandieninėje Lietuvoje. Visi jie, turint gerus norus, kiekvienam vienokiu ar kitokiu būdu prieinami įsigyti. Bet ar jie turimi po ranka, kiekvieną kartą ką nors rašant? Atrodo, jog ne. Ypač graudu ir pikta, kai gauni asmenišką laišką iš gero pažįstamo, iš gana šviesaus žmogaus, iš žinomo intelektualo, bet, laišką rašant anglų kalbos raidyno mašinėle, lietuviškojo raidyno būdingieji raidžių ženklai visai niekur ranka nepridėti. Ar tai yra gimtosios kalbos gerbimas! O kiek dvejetuko vertų kalbos klaidų veliasi įvairių mūsų institucijų bei draugijų reikaliniuos raštuos, aplinkraščiuos, pranešimuos. Neatsilieka ir periodinė spauda. Tik čia dar galima būtų teisintis laiko stoka ir skubėjimu. Tačiau toks pasiteisinimas negali saistyti nei apsčiai laiko turinčių kultūros žurnalų, nei juo labiau knygų, ypač mokslinių leidinių. Ne vieną čionykštį mūsų šios rūšies leidinį, nežiūrint teikiamos medžiagos aktualumo, tiesiog gėda siųsti kokiu nors būdu į Lietuvą vien tik dėl jo puslapių kalbinio apšiukšlinimo.

Pavyzdžių galėtume čia surinkti tiesiog begales. Kad neatrodytų, jog kalbame tuščiai, stabtelėsime tik prie dviejų naujų leidinių: prie Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijos "Suvažiavimo darbų" IX tomo (Roma, 1982) ir prie Stasio Raštikio "Lietuvos likimo keliais" IV tomo (Chicaga, 1982). Abu tuos leidinius tik pasklaidėme, puslapis po puslapio tų kalbos, rašybos ir skyrybos klaidų akylai nė neieškodami. Tačiau ir šitaip leidinius vartant, akis vis ir vis užkliuvo už nuolatinių klaidų.

Štai "Suvažiavimo darbuos" daug kur kontekste vietoj "pateikti", vartojama klaidingai "patiekti"; rašoma "viršminėtieji", o reikėtų "anksčiau minėtieji"; rašoma taipgi "virš", kur turėtų būti "daugiau"; randame "pasėkoje", kur reikėtų "išdavos ar pasekmės"; "iš kalno atmesti", reikia, "iš anksto atmesti", maišosi visur "daviniai", kur turėtų būti "duomenys", ir t.t. ir t.t. O kur dar rašybos ir skyrybos klaidos, kai kablelių nėra net prieš "kad" ir "bet", kai šalutinis sakinys neatskiriamas kableliu nuo pagrindinio. Akyliau teko perskaityti 11 puslapių ir juose rasti net 33 klaidas.

Panašiai ir Stasio Raštikio minėtoje knygoje. Visur nuosekliai rašoma "grąsinimas", "pagrąsino", kai tuo tarpu turi būti "grasinimas", "pagra-

(Nukelta į 2 psl.)

Tautosaka ir lietuvių literatūra

Pranešimas Dakaro seminare

TOMAS VENCLOVA

Kultūrinis brandumas ir imperinė galia ne visada sutampa. Pastarojo šimtmečio patirtis, galimas daiktas, rodo, jog dažniausiai būna priešingai. Originalios mąstysenos ir autentiško meno įprasta ieškoti tolokai nuo pasaulinės civilizacijos centrų. Europoje praktiškai nebeliko salelių, išsaugojusių kultūrinius sluoksnius, susiklosčiusius prieš industrinę revoliuciją. Bet dar visai neseniai tokia salelė buvo Lietuva, trijų milijonų gyventojų šalis Baltijos jūros pakrantėje, įsiterpusi tarp Rusijos, Lenkijos ir Vokietijos, tačiau kalba ir tradicijomis nedaug teturinti bendro su savo kaimynais.

Iš Lietuvos yra kilęs 1980 metų Nobelio premijos laureatas Česlovas Milošas, plėtojąs amžinąsias europinės kultūros temas, tačiau sugebėjęs ištirpinti savo eilėraščiuose lietuviškų dainų ritmus, pirmykštės lietuviškos magijos bei ritualų atbalsius. Jo knyga *Gimtoji Europa* (Native Realm) yra gal geriausias ir prieinamiausias įvadas į to krašto problemas. Verta pacituoti iš jos keletą sakinių:

Daug šimtmečių, kada karalijos kilo ir griuvo Vidužemio jūros krantuose ir karta po kartos dalijosi įmantriais smagumais bei ydomis, mano gimtinė buvo pirmykštė giria, kurios pakraštyje tik retkarčiais išmesdavo inkarą vikingų laivai. Nepažymėta žemėlapiuose, ji priklausė veikiau pasakų, o ne tikrovės sričiai... Toli nuo didžiųjų kelių ji liko viena iš atokiausiųjų kertelių, kur pats laikas plaukia lėčiau negu kitur... Išorinės tamsos įvaizdis, vien stropiausiųjų misionierių lankomos apygardos paveikslas taip įsišaknijo vokiečių teologų protuose, jog jie laikė deramu daiktu jį beveik priskirti prie tikėjimo tiesų. Bet aš nuo vaikystės mačiau visai kitokį paveikslą. Krikščioniškosios misijos epas iš tikrųjų buvo žudynių, smurto ir plėšikavimo epas, ir juodasis kryžius ilgai simbolizavo kažką blogesnio už marą. Todėl visos mano simpatijos buvo "tauriųjų laukinių" pusėje. Jie gynė savo laisvę ir žinojo, kodėl ją gina: nes kryžiuočiai, kur tik laimėdavo, statydavo pilis ir versdavo vietinius gyventojus vergų banda... Šitoks skaitymas sužadino manyje instinktyvią neapykantą smurtui, persirengusiam ideologiniais rūbais, ir skeptišką požiūrį į bet kokių "civilizatorių" pasiteisinimus.

Šiuose sakiniuose mažai tereikia pakeisti, kad po jais galėtų pasirašyti dažnas "Trečiojo pasaulio" autorius. Beje, kryžiuočių riteriai buvo anaiptol ne vieninteliai "civilizatoriai", kurių armijos mindžiojo Lietuvą. Po jų Lietuva patyrė švedų, rusų, prancūzų puolimus bei okupacijas. Česlovas Milošas skiria didelę dalį savo knygos paskutiniajam "civilizatoriui", pridengusiam savo smurtą ideologiniais motyvais. Tai Stalinas, kurio armija įsiveržė į Lietuvą 1940 metais. Nuo to laiko Lietuva prieš daugumos gyventojų valią buvo ir tebėra Sovietų Sąjungos okupuota. Šimtai tūkstančių lietuvių buvo išvežti iš savo šalies, pateko į koncentracijos stovyklas; dešimtys tūkstančių pasklido po pasaulį, virsdami didele egzilų bendruomene. Nenuostabu, kad lietuvių junta simpatiją tautoms, patyrusioms panašų likimą: o tokios tautos — nuo Senegalo ligi Afganistano — sudaro gal daugumą pasaulio gyventojų.

Būdinga ir tai, kad Česlovas Milošas rašo nelietuviškai. Nors jis gimė ir augo Lietuvoje, su kuria tebejunta gyvą ryšį, jo eilėraščių, romanų, eseistikos kalba yra lenkų kalba. Keletą šimtmečių ta kalba vyravo Lietuvos kultūriniame gyvenime — ją vartojo katalikų bažnyčia, mokyklos ir universitetas. Čia vėl savaime prašosi palyginimas su Azijos bei Afrikos autoriais, kurie pasiekia pasaulinį skaitytojų ratą per anglų, prancūzų ar portugalų kalbas.

Dar ne taip seniai svetimos kalbos vartojimas lietuvių kilmės rašytojui buvo gana natūralus daiktas. Česlovo Miloš o giminaitis Oskaras Milašius yra prancūzų poezijos pažiba. Nors jis laikė save lietuviu ir gynė Lietuvos interesus tarptautiniuose forumuose, lietuviškai savo gyvenime neparašė nė vieno žodžio. Šiandien ši praktika nueina į praeitį. Archaiška ir turtinga lietuvių kalba, turinti ryšių su senąja graikų kalba ir sanskritu, mūsų amžiuje patyrė stebėtiną atgimimą. Ja leidžiami šimtai ir netgi tūkstančiai knygų tiek pačioje Lietuvoje, tiek JAV ir Vakarų Europoje, o jos lankstumą ir tobulumą paliudija faktas, jog į lietuvių kalbą yra versti Baudelaire ir Pasternak, Proust ir Joyce.

Visa tai nebūtų įvykę, jei ne lietuvių tautosaka. Šimtus metų ji buvo beveik vienintelis kalbos prieglobstis ir jos gyvybės ženklas. Baudžiavos laikais, kada lietuviškai buvo rašomi tiktai katalikų ir reformatų religiniai tekstai, tautosaka kaupė savyje žmonių patirtį, plėtojo ir praktiškai tikrino poetines priemones. "Net labiausiai pirmapradės tautinės tragedijos išlieka, nes jas įamžina patarlės, dainos, visa tai, kas perteikiama žodžiu, ir vėliau jos pavirsta tautinės literatūros pagrindu", rašo Česlovas Milošas. Šiuo požiūriu lietuvių literatūra yra beveik unikali Europoje (paralelių gali-

Tomas Venclova
Nuotrauka Vytauto Maželio

ma įžvelgti nebent su suomių ir keltų tautomis). Tačiau ji ir vėl neatrodo unikali, prisiminus gausingas literatūras už Europos ribų, kurioms žodinė tradicija turėjo ir tebeturi didžiulę reikšmę.

XVIII amžiuje lietuvių žodine kūryba domėjosi vokiečių klasikai — Lessing ir Goethe; XIX amžiuje lenkai (Mickevičius) ir prancūzai (Mérimée); XX amžiaus pradžioje rusai Balmontas ir Viačeslavas Ivanovas, o pastaruoju metu vėl vokiečiai (Johannes Bobrowski). Beveik visi įžiūrėdavo joje pirmykštį šviežumą, natūralumą, "naivų paprastumą", nelyginant priešnuodį civilizacijos ligoms; panašiai Picasso ar Rimbaud žvelgė į Afrikos meną. Šiandien mes žinome, jog pirmykščio meno "paprastumas" ir "natūralumas" didele dalimi yra iliuzija. Vadinamųjų primityvių visuomenių struktūra nemažiau sudėtinga, negu moderniausių, o tautosakos poetika nemažiau rafinuota, o gal ir labiau rafinuota už klasicistinę ar avangardinę. Tačiau menininkai, atsikreipę į pirmykštes kultūras, visiškai neklydo aukštai vertindami jų mitinius motyvus, jų faktūrą ir ritmus.

Tyrinėtoją ir rašytoją patraukia trys lietuvių tautosakos ypatybės. Pirma, ji labai gausinga. Lietuviai kartais būdavo vadinami "dainingiausia pasaulio tauta". Net jeigu įtarsime, jog čia reiškiasi perdėtas patriotizmas, negalime užmiršti, kad Lietuvos Mokslų akademijos archyvuose užfiksuota beveik pusė milijono dainų ir penkiasdešimt tūkstančių pasakų tekstų. Folkloristai mini senas sodietes, mokėjusias po kelis šimtų dainų (dainos Lietuvoje — daugiausia moterų sfera). Net šiandien, industrializuotame ir sovietizuotame krašte, pasitaiko dainininkų bei pasakorių, kuriems lygių reikėtų ieškoti tradicinėse priešindustrinėse visuomenėse. Esti dainų, pritaikytų bet kuriam darbui ir bet kuriai laisvalaikio akimirkai: yra užrašytos ritualizuoto arimo, sėjos, pjūties, linamynės, kūlės, malimo, ganymo, žvejojimo dainos — ir dar begalė kitų. Pasakų tarpe yra gyvulinių, artimai susišaukiančių su *Pancatantra;* anekdotų bei farsiškų istorijų, nenusileidžiančių prancūzų *fabliaux;* pagaliau stebuklinių pasakų, kuriose ypač ryškiai įsikūnija magijos bei mito logika. Smulkiosios tautosakos nebeįmanoma suskaičiuoti. Krinta į akis stebėtinas dalykas — lietuviai neturi epo, ne tik vieningo heroinės sagos teksto, bet netgi jo nuotrupų. O juk epo natūralu tikėtis iš tautos, viduramžiais sukūrusios didelę valstybę. "Atrodo, lietuvių epas bus pamažu išnykęs drauge su Lietuvos imperiškojo periodo pabaiga, gal apie šešioliktąjį šimtmetį. Mes galime tik numanyti, kad jo būta, iš daugelio padavimų apie tvirtoves, prasmegusias pilis, lobius ir jų karališkuosius šeimininkus, ir iš kai kurių dainų, mininčių karalių bei karvedžių vardus", sako Marija Gimbutienė (UCLA), viena žymiausiųjų pasaulyje Europos priešistorės specialisčių. Bet kai kas galvoja, jog lietuvių vaizduotė iš viso nebuvo linkusi reikštis epinėmis formomis, ištirpindama įvykius lyrinio pergyvenimo srovėje: lietuvis dainininkas neaprašo mūšių — jis aprauda žuvusius, šneka apie varną, atklydusį iš kovos lauko, mini tą ar kitą praeities vardą, tapusį ne tiek istorijos, kiek pačios kalbos nuosavybe.

Antrasis bruožas, krintąs į akis tyrinėtojui — folklorinio bei mitologinio sluoksnio gilumas buityje. Jei daugelis tautų šiandien bando rasti savo praeitį, savo šaknis, lietuvių tauta praeities neieško, o ja gyvena. Visa lietuvių kultūra, sakytum, plūduriuoja tautosakos jūroje. Toli gražu ne visa lietuvių tautosaka užrašyta, o užrašytoji didžiąja dalimi tebeguli archyvuose, prieinama nekiekvienam specialistui; tačiau ji veikė ir tebeveikia tautos sąmonę kitais keliais. Folkloriniai ritualai iš dalies tebėra gyvi netgi miestiečių buityje; folkloriniai archetipai nepastebimai, bet neabejotinai formuoja gamtos suvokimą, požiūrį į augalus ir paukščius, į gyvybę ir mirtį; folkloriniai išsireiškimai sudaro vieną iš pačių svarbiausių kasdieninės kalbos klodų. Dar neseniai Lietuvoje tautosaka buvo tarsi platesnė už gyvenimą. Ne daina egzistavo būtyje, o būtis dainoje: daina suskambėdavo dar žmogui negimus, rauda palydėdavo mirusį. Folkloras buvo kasdienybės rėmai ir modelis — tasai matas, su kuriuo sutikrinamas kiekvienas žingsnis, įprasminama meilė, darbas, karas, bet kuri buitinė smulkmena. Pagaliau folkloras buvo ir kalbinė šventė (tvirtinama, jog broliui pavadinti lietuvių dainose vartojama 300 skirtingų diminutyvų!). Jis padėjo lietuviui apibrėžti save, suformavo jo socialines ir etines vertybes, jo stilistinį skonį.

Trečioji lietuvių tautosakos ypatybė — jos archaiškas charakteris. Lietuviai labai vėlai priėmė krikščionybę: ligi devynioliktojo amžiaus ir net ligi šių dienų Lietuvoje būta animizmo ir "dvigubo tikėjimo".

(Nukelta į 2 psl.)

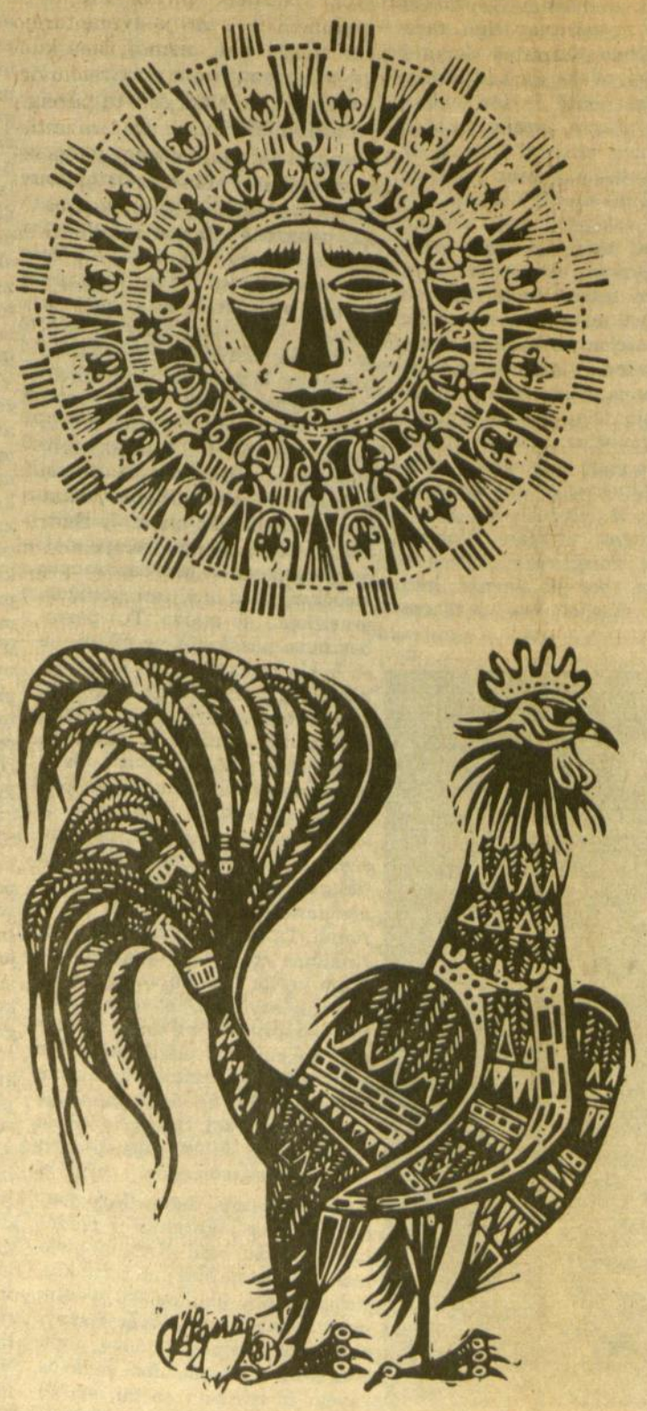

Vytautas Ignas 1981

Tautosaka ir lietuvių literatūra

(Atkelta iš 1 psl.)

Senosios pagoniškos dievybės išliko po gana perregimu krikščionišku rūbu. Šis fenomenas Europoje neretas, bet Lietuvoje jis įgijo tokį mastą, jog analogijų jam vėl tenka ieškoti neeuropinėse kultūrose. Tautosakoje tebeslypi senieji mitologiniai siužetai: audros valdovas Perkūnas, padedamas ugnies ir metalų valdovo Kalvio, grumiasi su Velniu — chaoso ir pirmapradės magijos įkūnijimu; dienos ir dangaus valdovas Dievas pradeda dvynius — jauną ir seną, pavasarišką ir rudenišką, gyvybės sargą ir mirties nešėją; Saulė tuokiasi su Mėnesiu; Žemyna saugo ir globoja augalus, Bubilas bites, Gabija židinį. Šie vardai tebegyvi kasdieninėje kalboje (Dievas pavirto krikščionių aukščiausiąja esybe, Velnias demonu, piktąja dvasia). Tebegyvi esminiai mitologiniai archetipai, tokie kaip gyvybės medis, jungiąs *čia* ir *anapus*, žemę ir dangų, praeitį ir ateitį. Mitologinę vertę turi gyvuliai ir paukščiai — ožys ir bulius, gegutė ir vanagas, o ypač žaltys, susijęs su namų ir lytinio gyvenimo sfera. Skaitmenys nėra neutralus ir beveidis matas, kai kurie jų sklidini magiškos galios: nuolat atsikartoja trys ir devyni — vis vien, ar kalbėsime apie gyvybės medžio šakas ir lapus, ar apie brolius ir seseris, ar apie dievų šeimą. Žmogus nėra atskirtas nuo pasaulio, kurį persmelkia vieninga gyvybinė jėga; individas negali egzistuoti "sau" — jis yra šeimos ir genties narys, o šeimą ir gentį lyg veidrodyje atkartoja visatos struktūra. Dėl šių bruožų lietuvių tautosaka buvo lyginama su Vedų himnais ir Konfucijaus *Dainų knyga;* galimas daiktas, dar ryškesnių tipologinių paralelių jai galima rasti Afrikos ir Pietų Amerikos mituose, kuriuos išpopuliarino pastarųjų dešimtmečių mokslas.

Lietuvių literatūra orientavosi į žodinę kūrybą turbūt nuo tos valandos, kada ėmė pati save suvokti. Daugelis rašytojų rinko tautosaką (literatų užrašytos pasakos sudaro didžiulį tomą); bet ne vienas nuveikė ir daugiau — praturtino tautosaką savo kūriniais ir netgi savo gyvenimu. Du ankstyvieji lietuvių poetai — Antanas Strazdas ir Antanas Vienažindys, gyvenę pereitame amžiuje — visiškai susiliejo su žodine tradicija. Filologai randa, jog Antanui Strazdui galima neginčijamai priskirti vos vienuolika eilėraščių; bet liaudis jam priskiria dešimtis, net šimtus dainų, o be to, jis pats yra virtęs mitine figūra, galybės anekdotų ir legendų herojumi. Jaunas šių dienų poetas Sigitas Geda praminė Strazdą "kentauru" — pusiau paukščiu, pusiau žmogumi (mat, pati jo pavardė reiškia paukštį); bet jis vadintinas kentauru ir gilesne prasme, nes yra pusiau folklorinė, pusiau literatūrinė esybė.

Vėlesnieji autoriai jau aiškiai pasisako už rašytinį žodį, bet jų veikaluose vis dar juntamas šnekančio žmogaus tonas, gestas, laikysena. Gal būdingiausias čia yra prozos klasikas Vincas Krėvė, miręs emigracijoje 1954 metais. Krėvė, visą gyvenimą rašęs apie senąjį lietuvišką sodžių su jo animistinėmis ir gentinėmis tradicijomis, ėmėsi sunkaus uždavinio — rekonstruoti negyvą lietuviškąjį epą. Krėvės padavimai laisvai operuoja dainų simbolika, daugialaipsniais ir neigiamais paralelizmais, o jų periodai vykusiai atkartoja tautosakinių legendų ritmą. Nors folkloriniai elementai Krėvei yra veikiau statybinė medžiaga, ir legendų semantika gerokai suliteratūrinta, jo pasiekimą norisi lyginti su suomių *Kalevalos* sudarytojo Elias Loenrot pasiekimu.

Pokario epocha, atėmusi Lietuvai nepriklausomybę, perskyrė jos rašytojus į du didelius būrius, tarp kurių plyti Atlantas; nors ir keista, abu šie būriai istorinių pavojų akivaizdoje beveik vienodai ieško atramos tautosakoje, senojoje ritualinėje kultūroje. Abipus Atlanto vartojami tie patys motyvai, tos pačios pagoniškų maldų intonacijos. Kazys Boruta, Stalino lagerių kalinys, rašo romaną *Baltaragio malūnas,* kuriame žmonės bendrauja su miško ir pelkių demonais viename lygmenyje. Antanas Škėma, emigrantas, romane *Balta drobulė* sąmonės srauto technika vaizduoja šiuolaikinio žmogaus irimą; to romano leitmotyvas yra seniausiųjų lietuviškų dainų refrenai, sklidini sunkiai suvokiamos reikšmės, kurie skamba tarytum harmoninga prarastojo rojaus kalba. Pagaliau Algimantas Mackus, tragiškai žuvęs emigracijos poetas, savo eilėraščiuose drąsiai jungia Lietuvos tautosaką su jtin tolimos kultūros ritmais ir įvaizdžiais: jis sugretina lietuvio likimą su Afrikos vergų palikuonio likimu.

Šių dienų kultūra yra — ar bent turėtų būti — policentrinė ir pliuralistinė. Mažai žinomos literatūros kartais pasiūlo įdomius sprendimus ten, kur imperinių galybių literatūros nebeatlaiko moderniųjų laikų slėgimo. Algimanto Mackaus patirtis galbūt įgyja simbolio vertę: ji kalba apie tai, kad žmonių likimas yra bendras ir kad senųjų žodinės kūrybos įpročių plėtojimas bei perkūrimas gali būti sėkminga literatūrine strategija šių dienų pavojingame pasaulyje.

Marytė Gaižutienė Vaza Nuotrauka H. Meyer

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.)

sino"; randame "radikališkai", reikia "radikaliai"; įnagininko linksnyje rašoma "naujaja", reikia "naująja"; vietoj "kokiu tai, reikia "kažkokiu"; pabirę tie patys nelaimingi "daviniai", kur reikia tik "duomenų"; užkliūvam už "neužilgo", kai reikia "netrukus"; atstovaujami "draugai", kai reikia atstovauti "draugams"; naudojami "parėdymai", kai reikėtų "potvarkių"; būsimajame laike rašoma "išvež", kai reikia rašyti "išveš"; rašoma du žodžiai "Kaž kokia", kai būtina rašyti kartu "kažkokia", ir t.t. ir t.t.

Šitokioj situacijoj kalbiniu tų leidinių užteršimu labiausiai kaltintume jų leidyklas ir jų redaktorius, nepasirūpinusius pateiktų rankraščių atitinkamo lygio kalba, rašyba bei skyryba. Dabar daugelyje vietų ir daugelyje sakinių tiesiog krūpteli, lyg būtum dar priešaušriniuos laikuos, o ne dvidešimto amžiaus pabaigoje, po viso šimtmečio mūsų kalbos mokslo sėkmingų pastangų.

k. brd.

Laiškas iš Rochesterio (2)

Miela Aušra,

Gavęs kvietimą pasisakyti dėl Vatikano antrojo suvažiavimo, permečiau akimis klausimų lapą ir padėjau į šalį, nes kas gi aš tokia, kad drįsčiau kalbėti apie tokius dalykus, kuriuose nei pats nedalyvavau, nei to susirinkimo nutarimų tikrai atsidėjęs nestudijavau, pagaliau nesekiau ir neregistravau, kaip tiems nutarimams sekėsi ir tebesiseka virsti gyvenimo tikrenybe, bet mestas klausimas nenustojo knietėti ir knitinti. Juk šiaip ar taip, esu krikščionis ir katalikas, ir to susirinkimo nutarimai beveik dvidešimt metų lietė mane patį ir mano artimuosius, tai kodėl nepasidalinti viena kita mintimi su tokiais pat, tų nutarimų iš pagrindų nenagrinėjusiais, bet nuo jų ir nepabėgusiais.

Ar gerai, kad suvažiavimas įvyko? Aš manau, kad viskas gerai, kas įvyksta. Net ir blogi įvykiai neretai ataidi kokio nors gerumo reakcija. Kad ir Kristaus, kaip žmogaus, suėmimo, teismo ir nukankinimo tragedija tapo vienu iš pačių blogųjų pasaulio įvykių, bet be jo vargu ar šiandien turėtumėm krikščionybę. Atsigręžę praeitin, mes labai dažnai tampame išminčiais, praeityje mokam viską daryti tiksliau, išradingiau, o svarbiausia — niekada nepavėluojame. Juk, pagal mūsų galvoseną, krikščionybė Lietuvoje pavėluota įvesti bent dviem, o gal net trim, šimtmečiais; savas raštas pavėlintas dar labiau, tai ko stebėtis, jei atsiranda galvų, teigiančių, kad ir Vatikano II suvažiavimas buvo sušauktas net septyniais amžiais po laiko. Yra ir kitaip galvojančių. Jie sako, kad Lietuvai krikščionybės visiškai nereikėjo. Ji mūsų kraštui tik bėdų teatnešusi. Be jos ir šiandien ąžuolynuose šventą ugnį tebekūrentumėm ir gyventumėm be jokių didesnių vargų. Nemaža juk yra ir tvirtinančių, kad Vatikano antrojo suvažiavimo visiškai nereikėjo. Nors tokiam galvojimui pateisinti jie turi visokių įrodinėjimų, bet pagrindinė priežastis bene bus tik toji, kad jie bijo bet kokio jau įprastos tvarkos pakeitimo.

Kiekvieną bandymą esamą, įprastą, nusistovėjusią tvarką pakeisti, jie automatiškai sutapatina su griovimu. Pykdami už lotynų kalbos pakeitimą gyvosiomis kalbomis, užmiršta Šventosios Dvasios atsiuntimą, kuris pirštu prikišamai parodė, kad Kristaus Bažnyčia turi būti daugiakalbė. Po to taip juk ir buvo, tik daug vėliau ji tapo uždaryta už lotynų kalbos, tesuprantamos tik mažam procentui mokytojų. Tos uždangos buvimą jutau iš pat vaikystės. Vis rūpėjo sužinoti, ką ten kunigas nesuprantamą kalba kalba sau vienas, nuo visų nusigręžęs. Visada jaučiau išjungtas iš Mišių vyksmo, iš Mišių, kurios kataliko gyvenime turėjo būti nepaprasto svarbumo momentas. Pagrindinis dalykas — auka ir prie jos prisiartinimas buvo paaukotas šalutiniam dalykui — kalbai. To negalėjo pateisinti nė sugalvotas visuotinumo principas. To principo išmetimas ne tik nepakenkė Mišių aukai, bet eilinius žmones labiau prie jos priartino.

Klausi, ar pasikeitė asmeninis gyvenimas po Vatikano antrojo suvažiavimo? Ne, nepasikeitė, bet prisipažinsiu, kai pasitaiko klausyti Mišių kokia nesuprantama kalba, su lietuvišku mišiolėliu rankose jaučiuosi į Mišių apeigas daug labiau įsijungęs, negu tada, kai klausydavau lotyniškų su šaltinine, o vėliau su kokia nors kitokia, maldaknyge. Net maldų kaip reikia skaityti negalėdavau, nes vis laukdavau skambučio, kad pataikyčiau, kada reikia klauptis ir kada atsistoti. Aš nesijuokiu. Mano pažįstami irgi taip pat darydavo, nes niekas lotynų kalbos pakankamai nemokėjom. Beje, ir terminą turėjom specialų: Mišių tik klausydavom, iš įsijungimo buvom išjungti. Jau vien dėl to gerai, kad Vatikano antrasis suvažiavimas įvyko: jis pravėrė duris į Mišias ir į kitas katalikų bažnyčios apeigas kiekvienam, norinčiam į jas įsijungti.

Ne paslaptis, kad ne vienam tas durų pravėrimas atrodė ir tebeatrodo ne tik neparankus, bet ir nereikalingas. Girdėjau gana apsišvietusius (no[illegible]otynų kalbos taip pat nemokančius) skundžiantis, kad naujoji Mišių tvarka jiems tik maišo. Geriau, atėję Mišių išklausyti, galėjo paskęsti kiekvienas savo maldoje, savo svarstymuose, galėjo ateinančios popietės planus apsimesti ar apgalvoti, kokius pažįstamus į svečius pasikviesti. Tiesa, reikėjo tai atsiklaupti, tai vėl atsistoti, bet asmeniško nusiteikimo nemaišė. Tereikėjo tik jausti, ką aplinkiniai daro. Kai kam ypač nepatinka, kad reikia praverti burną ir balsu jungtis į bendrą maldą. Atsimenu, viena tikrai religinga ir apsišvietusi moteris piktinosi. kad jai, lyg kokiai pradžios mokyklos mokinukei, reikia kartu su kitais garsiai kalbėti maldas. „Negaliu praverti burnos ir gana. Garbė neleidžia!" Bet amerikiečiai, bent tie, kurie ateina į bažnyčią, to balso turbūt nekelia: jie visi taip praveria burnas, kad net skamba.

Čia leisk nukrypti kiek į šalį, nes nejučia ateina vaikystės atsiminimai, kai girdėdavau giedant suplikacijas, kalvarijas ir kitokias giesmes. Ir giedodavo ne keli praskydę balsai, bet visa bažnyčia, ir giedodavo taip, kad net vaikui balsą traukte traukdavo iš krūtinės. Mūsų tėvai nebijodavo išsižioti maldai. Ir ne vien bažnyčioje. Jie visu balsu traukdavo ir gegužines, ir lankydami kryžius, ir lydėdami numirusį. Jeigu tada būtų visiems pravertos durys į Mišių auką, neabejoju, kad jie visu nuoširdumu būtų ir ton aukon įsijungę. Jiems, spėju, nebūtų sunku buvę praverti burnas, ir nebūtų jautęsi pažeminti į vaikus. Bet kodėl tas mums kliūva?

Bijau suklysti, bet negaliu atsikratyti minties, kad toji mūsų karta, kurioje esu ir aš, yra savotiškai suterorizuota. Mes su naiviu, bet nuoširdžiu, liaudišku tikėjimu atėjome iš kaimo į miestų mokyklas ir čia susidūrėm su Rusijoje mokslus ėjusių ir tenai sunihilistėjusių tėvų vaikais, kurie į mus, kaimiečius, žiūrėjo kiek iš viršaus, o ypač jų dauguma ciniškai šaipėsi iš religijos. Vienus tas imponavo ir patraukė, kiti nuo to savo kiautan užsidarė. Vakarų pasaulyje juk irgi yra ir tikinčių, ir netikinčių, bet jie vienas kitą pakenčia. Rusijoje buvo ir tebėra kitaip. Tenai jau priešrevoliuciniais laikais buvo savotiškas antireliginis mesijanizmas (nežinau kitos tautos, kuri turėtų tiek nešvankių anekdotų apie savo dvasininkus), kuris, per joje mokslą ėjusius ir ypač tenai valdininkavusius, atslinko ir į Lietuvą. Tas bedieviškas mesijanizmas nebuvo toks atviras ir brutalus, kaip dabartinėje Lietuvoje. Jis savo pusėje neturėjo policinės jėgos, bet graužė tikėjimą iš apačios, o sėkmingiausias tos kovos įrankis buvo pašaipa. Juk viešai rodyti savo pamaldumą buvo tas pats, kaip save patį apsišaukti davatka. Net katalikų jaunimo elitas ateitininkai buvo (gal ir tebėra, nes dar ne taip seniai ir čia rusiško nihilizmo apsėstieji juos šventakupriais tebevadino) toli nuo atvirumo savo tikėjimui. Jį svarstė, jį diskutavo, bet juo negyveno ir, kas svarbiausia, nenešė jo savo gyvu pavyzdžiu gyveniman. O negyveno ir ypač nenešė, kad nebūtų pajuokti.

Visas religinis judėjimas ėjo atitrauktinėje, filosofinėje plotmėje. Tas, žinoma, gera ir vertinga, bet labai toli nuo to pilnutinumo, kurio reikia pačiam gyvenimui. Mat daug lengviau kalbėti apie Evangeliją, negu ja gyventi. Tad ir šiame laisvės krašte mums išsiveržti iš religinio uždarumo kiauto dar nėra lengva. Tą teigimą leisk pailiustruoti mažu pavyzdėliu. Prieš keletą metų ateitininkų sendraugių stovykloje skaičiau paskaitėlę apie kun. Stasį Ylą ir apie jo Jurgio Matulaičio knygą. Taip išėjo, kad paskaitą baigiau trumpa malda. Po to bent trejetas sendraugių stebėjosi, kad aš, ne kunigas, prasižiojau su malda. Tos pastabos buvo pasakytos ne piktai, ne su kokiu priekaištu, bet su nustebimu, lyg būčiau kokia nežinomą žemę atradęs, lyg vieša malda tetiktų tik kunigams. Per ilgą laiką įgyto įpročio, virtusio nieku nepagrįstu atsargumu, negalėjo ir negali panaikinti joks, nors ir aukščiausiai stovinčių asmenų susirinkimas, nei jo nutarimai. Jis tik gali praverti duris iš lengva ateisiančiam nuoširdžiam atvirumui. Tą Vatikano antrasis susirinkimas ir padarė. Jis pravėrė duris ne tik į Mišių auką, ne tik asmens atvirumą savo artimui, bet kiek pravėrė ir į pačią Bažnyčią, ne kaip jos pavaldiniui, bet kaip tikram, lygiateisiam nariui. Gal reikės dar ne vieno panašaus susirinkimo, kol Bažnyčia tikrai taps vienas kitam tarnaujančių žmonių bendruomenė.

Šiaip ar taip, mūsų Bažnyčia, nusižiūrėjusi į karalius ir feodalus, pamiršo, kad Kristus atėjo tarnauti, bet ne kad jam tarnautų. Kristus žibėjo tik dieviškų šventumu ir tauria vidaus didybe, Bažnyčia pasekė žemės valdovų pigiu išviršiniu žibėjimu. Jos vadovus žavėjo ir tebežavi sostai, spindį ornamentai, žibučiais išpuošti drabužiai. Kristus paskutinę vakarienę valgė be išviršinio žibėjimo. Iš viršaus jis nemėgino skirtis nuo kitų, nes jo karalystė buvo ne iš šio pasaulio. Jis tik skelbė tiesą, kuriai jokia uniforma neturi jokios prasmės. Iš tikrųjų Kristus taip nesiskyrė iš kitų, kad net jį suimti reikėjo labai gerai jį pažįstančio išdaviko. Vatikano antrasis susirinkimas kaip tik ir pasuko Bažnyčios (turiu galvoje ne hierarchiją, bet visą tikinčiųjų bendruomenę) galvojimą gera linkme. Žinoma, turės praeiti daug laiko, bet ateis dienos, kai kunigai bažnyčiose pradės žibėti dvasia, ne apranga.

Kiekviena žemiška valdžia linkusi savo pavaldinius apdėti visokiom pareigom, visokiom gyvenimo taisyklėm ir už jų nepildymą bausti. Juk tuo pačiu keliu pasuko ir mūsų Bažnyčia. Ir ji savo pavaldiniams sugalvojo visokių prievolių, už kurių nepildymą skyrė bausmes. Daugelis tų prievolių jau išnyko, kai kurių dar tebesilaikoma. Tik atsiminkime pasninkus, draudimą moterims po gimdymo įžengti bažnyčion, moterim pasirodyti bažnyčioje neuždengta galva, Velykų laikotarpy atlikti išpažintį, sekmadieniais išklausyti Mišių. Už kurio nors įsakymo nepildymą buvo skiriama bausmė, vadinama nuodėmės papildymu. Už kai ką toji nuodėmės papildymo bausmė tebeskiriama ir dabar. Tiesa, tų išviršinio valdymo ženklų, ypač po Vatikano antrojo suvažiavimo, gerokai sumažėjo. Išpažintis arba atgailos sakramentas labai prasmingai pavadintas susitaikymo sakramentu. Daugelis šviesių kunigų net buvo pasukę kryptimi, kad susitaikymas ir turėtų būti tikinčiojo tiesiai su Dievu. Juk kiekvienos Mišios kaip tik ir prasideda susitaikymu su žmonėmis ir su Dievu. Tai labai intymus ir labai asmeniško įsijautimo vyksmas. Kiekvienų Mišių pradžioje, kunigo gerai pravestas, tas aktas turėtų didelės moralinės reikšmės ir dvasinės atgaivos. Daug didesnės, negu formalus poros minučių šnektelėjimas su kunigu klausykloje. Visiškai neseniai girdėjau vieno kunigo pamokslą, kuriame viltingai papranašavo, jog kada nors susitaikymo sakramentas bus sugrąžintas į Mišių pradžią. Taip juk ir buvo krikščionybės pradžioje. Ir kaip tik būtų į naudą, nes kunigas, atpalaiduotas nuo laiką gaišinančių pareigų, galėtų susitelkti ties tais parapiečiais, kurie yra nebepajėgūs susitaikyti nei su Dievu, nei su kaimynu, nei su savo šeima, net ir patys su savimi. Tam darbui jie turėtų būti ir geriau paruošti, ir stipriau įpareigoti, nes tai būtų (yra ir dabar) viena iš pirmaujančių kunigo pareigų, galinti turėti didžiausios, ne tik religinės, bet ir visuomeninės reikšmės visai parapijai ir pačiai Bažnyčiai. Bet ligi šiol tas neįvyko. Bijau tvirtinti, jog hierarchija išsigando kad iš jos rankų per greitai slysta žemiškoji valdžia, bet galėjo būti ir taip.

Vatikano antrasis susirinkimas padarė pradžią kunigų atlaisvinimo nuo grynai medžiaginių parapijos reikalų. Parapija juk yra ne kas kitas, o patys žmonės, tai ir bendriesiems parapijos reikalams reikalinga nuosavybė turėtų būti jų pačių ir valdoma, ir tvarkoma. Tam pradėtos steigti parapijų tarybos, kurios ilgainiui ir turėtų tapti parapijos nuosavybės šeimininkais. Tas jau dabar turi nemenkos visuomeninės reikšmės, nors mes patys kartais esame perdaug vangūs užsidėti tomis pareigomis, kurias ligi šiol yra tvarkę (daug kur ir tebetvarko) klebonai. Nežinau, ar yra lietuvių parapija, kur visus medžiaginius reikalus tvarkytų patys parapiečiai, bet vieną tokią amerikiečių pats savo akimis mačiau. Tenai jie patys renka aukas, patys jas tvarko, moka sąskaitas, rūpinasi visais parapijos pastatais ir visu kitokiu jos inventoriumi. Pats klebonas, įpratęs būti parapijos ir viso jos turto savininku, prisipažino, kad iš pradžių jautėsi gana keistai, net nesaugiai, lyg žemės po kojomis trūktų, bet ilgainiui apsipratęs. Dabar net džiaugiasi, nes atsivėrė visai nauji darbo horizontai.

Tie horizontai kiekvienoje parapijoje be talkos sunkiai tebūtų aprėpiami. Nežinau, ar visose vyskupijose (yra juk vyskupų, kurie vyskupiją tebelaiko savo nuosavybe), bet žinau tokių, kuriose prie parapijos tarybų steigiamos artimo pagalbos komisijos, kurios kartu su kunigu ir talkininkais rūpinasi kiekvienu kokios nors pagalbos (materialinės ar moralinės) reikalingu parapiečiu. Tai yra vienas pačių svarbiausių darbų, kurio mūsų Bažnyčia per amžius kratėsi. Gal ne tiek kratėsi, kiek visa autokratinė sistema tai žmogaus gyvenimo sričiai buvo neregė, kai tuo tarpu jos reikalavo ir reikalauja artimo meilės įsakas. Vatikano antrasis susirinkimas Bažnyčios darbą mėgino ta kryptimi pastūmėti, ir jeigu kunigai ir patys parapiečiai nebūtų tokie vangūs, bet visa širdim ir rūpestingumu įsijungtų į rūpestį artimu, visą žmonių gyvenimą apverstų aukštyn kojom, nes tai pats tikriausias ir turbūt vienintelis kelias uždarų individualistų parapiją paversti viena, vienas kitu besirūpinančia šeima. Tuo keliu mūsų Bažnyčia greičiausiai artėtų prie Dievo ir kiltų iš visokiariopo skurdo. Gal tas net padėtų greičiau išspręsti ir kitas neesmingas, krikščionybės dvasiai gal net priešingas, užtvaras, būtent nepripažinimą moterų ir vedusių kunigystės. Juk pjūtis didelė, o darbininkų ne tik maža, bet ir vis mažėja, tai kam juos dar mažinti išsigalvotom užtvarom. Žinau, kad suakmenėjusias formas sunku pakeisti, bet nereikia tikėti, kad negalima. Daug negalimų tapo galimais ir dar daug taps, kol bus išsemtas Vatikano antrojo suvažiavimo nutarimų turinys, bet jau ir dabar ir į bažnytinį, ir į visuomeninį gyvenimą jis įnešė daug atgaivos, ypač kad iš lengva Bažnyčia tampa Vedamąja, ne Baudžiamąja, Galybe.

Jurgis Jankus

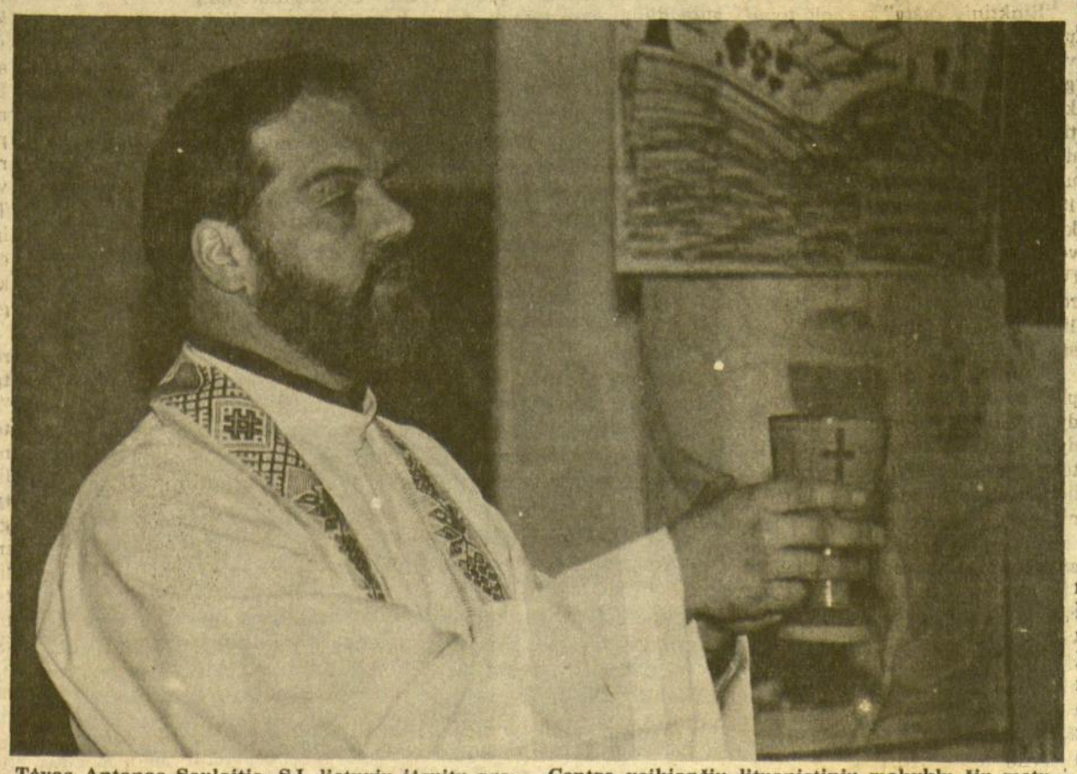

Tėvas Antanas Saulaitis, SJ, lietuvių jėzuitų provinciolas, aukoja šv. Mišias Chicagos Jaunimo Centre veikiančių lituanistinių mokyklų šių metų Vasario 16 dienos šventėje.

Nuotrauka Gintaro Plačo

Dvi svarbios knygos apie Žalgirio mūšį

ANTANAS KLIMAS

Sven Ekdahl, *Die „Banderia Prutenorum" des Jan Dlugosz.* Eine Quelle zur Schlacht bei Tannenberg 1410. Untersuchungen zur Aufbau, Entstehung und Quellenwert der Handschrift. Goettingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1976. Spalvotos iliustracijos. 315 psl.

Sven Ekdahl, *Die Schlacht bei Tannenberg 1410.* Quellenkritische Untersuchungen. Band I: Einfuehrung und Quellenlage. Berlynas: Duncker und Humbolt, 1982, xx, 378 psl. 64 iliustracijos. Kaina — kietais viršeliais 86 DM, minkštais — 68 DM.

*

1985 metais sueis 575 metai nuo garsiojo Žalgirio mūšio, kuris įvyko 1410 metais liepos 15 dieną netoli Tannenbergo kaimo. Lietuvoje jau senokai įsigyveno tradicija šį mūšį vadinti Žalgirio mūšiu. Vokiečių istoriografijoje jis paprastai vadinamas „die Schlacht bei Tannenberg", atseit, „mūšis prie Tannenbergo", o lenkai jau ilgesnį laiką šį mūšį vadina „bitwa Grunwaldzka", atseit, „Grunvaldo mūšis". Mat, mūšis vyko kiek į pietus nuo kito kaimo, kuris vokiškai vadinosi Gruenfeld, o lenkai tai kiek „sulenkino", vartodami „Grunwald".

Šiuo mūšiu, kaip ir galima laukti, daugiausia domėjosi ir besidomi lenkai istorikai. Bet ir vokiečiai yra darę daug tyrinėjimų, paskelbę daug dokumentų rinkinių, daug knygų, labai daug straipsnių. Lietuvių istoriografijoje apie šį mūšį rašė taip pat keli mūsų istorikai.

Šiuo metu gal pats didžiausias šio mūšio ir visos su juo susijusios problematikos žinovas yra švedas istorikas dr. Sven Ekdahl. Jis yra Švedijos Goteborgo universiteto docentas, bet jau keliolika metų dirba Vokietijoje: anksčiau Goettingene, o dabar jau kuris laikas Vakarų Berlyne, kur šiuo metu yra svarbiausi šiam mūšiui tyrinėti šaltiniai bei archyvai.

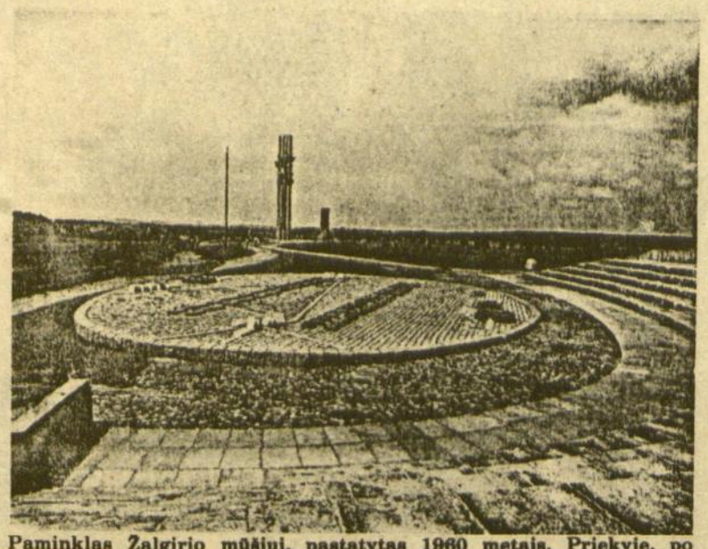

Paminklas Žalgirio mūšiui, pastatytas 1960 metais. Priekyje, po amfiteatru, yra įrengtas mūšio muziejus.
Iš Sven Ekdahl knygos *Die Schlacht bei Tannenberg 1410.*

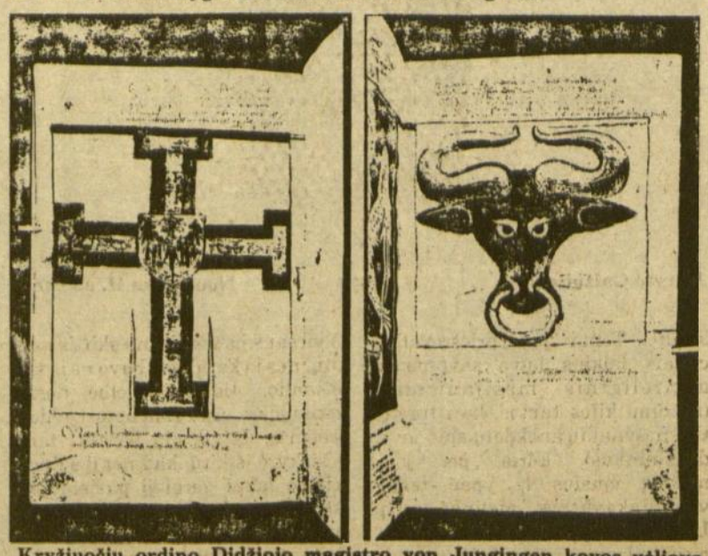

Kryžiuočių ordino Didžiojo magistro von Jungingen kovos vėliava (kairėje) ir Graudenzo komtūrijos kovos vėliava (dešinėje).
Iš Sven Ekdahl knygos *Die „Banderia Prutenorum" des Jan Dlugosz.*

Jau 1963 metais šis jaunas švedų istorikas paskelbė labai svarbų straipsnį apie Žalgirio mūšį: „Die Flucht der Litauer in der Schlacht bei Tannenberg", *Zeitschrift fuer Ostforschung,* II, 1963. (Plg. *Encyclopedia Lituanica,* vol. 5). Šiame straipsnyje, remdamasis jo paties neseniai surastais naujais šaltiniais, Ekdahl įrodo, kad šis lietuvių kariuomenės „pabėgimas" buvo niekas kitas, kaip tik paprastas taktinis atsitraukimas, skirtas įvilioti kryžiuočių jėgas į apsupimą. Tokia taktika lietuvių kariuomenė tuo metu naudojusis gana dažnai. Nuo to laiko Ekdahl pašventė visą savo gyvenimą šio mūšio tyrinėjimams. Jis įvairiomis kalbomis, daugiausia vokiškai, bet taip pat ir švediškai bei lenkiškai, paskelbė daug straipsnių įvairiais su šiuo mūšių susijusiais klausimais, o dabar jau išleido du kapitalinius veikalus apie patį mūšį.

Pirmasis veikalas pasirodė 1976 metais. Jis vadinosi *Die „Banderia Prutenorum" des Jan Długosz.* (Kas domisi šiais klausimais, gali pasiskaityti trumpą šio veikalo recenziją *Lituanus,* vol. 25, No. 4, 1979, pp. 66-67.) Šis veikalas moksliškai išnagrinėja garsiojo „prūsų vėliavų" rankraščio genezę ir jo reikšmę Žalgirio mūšio tyrinėjime. Žalgirio mūšyje lietuviai ir lenkai iš kryžiuočių paėmė visas jų kovos vėliavas. Dalis jų buvo atgabenta į Krokuvą, o dalis — į Vilnių. Apie į Vilnių patekusias kryžiuočių vėliavas istorikai nieko nežino: jos yra kažkada dingusios. Ir į Krokuvą atgabentos vėliavos yra taip pat visos dingusios, bet apie penkioliktojo šimtmečio vidurį lenkų istoriko Jono Dlugošo pavedimu jos buvo tiksliai (spalvomis!) nupieštos, ir tas rankraštis dabar yra Krokuvos universiteto bibliotekoje. Šis svarbus veikalas kaip tik ir nagrinėja, iš panagių, visas su šiuo rankraščiu susijusias problemas. Kai ši knyga pasirodė knygų rinkoje, susidomėjimas ja buvo didelis. Autorius yra surinkęs daugiau negu 50 šio veikalo recenzijų, pasirodžiusių įvairiuose pasaulio kraštuose.

Bet iš tikrųjų šis veikalas apie kryžiuočių kovos vėliavas Sven Ekdahl'ui buvo tam tikra prasme tik „pasiruošimas" rašyti didžiulį veikalą apie patį Žalgirio mūšį. Ir kaip tik prieš kelias savaites Vakarų Berlyne išėjo pirmasis šio veikalo tomas: *Die Schlacht bei Tannenberg 1410. Quellenkritische Untersuchungen. Band I: Einfuerung und Quellenlage.* Tai milžiniško darbo „sąvadas". Autorius išknaisiojo keliasdešimt archyvų, perskaitė šimtus knygų, rankraščių, tūkstančius straipsnių bei recenzijų. Tikėsimės, kad mūsų istorikai pasisakys apie šį veikalą. Man tik rūpi paminėti, kad pats veikalo tonas yra moksliškas, nei prolenkiškas, nei provokiškas, nei prolietuviškas, kaip ir reikėtų laukti iš rimto švedo mokslininko. Išnašose cituojami ir lietuviai istorikai: (dr. K. Jurgėla, dr. Juozas Jakštas, dr. Zenonas Ivinskis ir kiti). Minima *Lietuvių Enciklopedija* ir *Lituanus* bei kiti mūsų istorikų paskelbti darbai. Žodžiu, autorius viską, atrodo, sprendžia tik pagal šaltinius — bešališkai. Visur visi teigimai pagrindžiami citatomis, cituojami ištisi svarbūs dokumentai, kai kurie čia skelbiami pirmą kartą.

Reikia prisiminti, kad šis pirmasis tomas dar neliečia paties mūšio eigos, o tik diskutuoja archyvinę bei senąją istorinę medžiagą, archeologinius tyrinėjimus ir panašias problemas. Antrajame tome bus smulkiai aprašyta paties mūšio eiga. Tame tome bus taip pat visos mokslinės panaudotos literatūros sąrašai, visokie indeksai bei rodyklės ir pan.

Tačiau jau ir šiame pirmajame tome, aprašant istorinius šaltinius, užmetamos kai kurios labai svarbios problemos, pavyzdžiui, kariuomenių dydis. Čia autorius nurodo, kad jokiuose jo ligi šiol rastuose dokumentuose nėra duodamas tikslesnis abiejų pusių karių skaičius. Todėl dėl to yra įvairių nuomonių. Tačiau kai kas dokumentuota: sakysime, dabar jau žinoma, kad šiame mūšyje žuvę 203 Kryžiuočių ordino riteriai — broliai. Vienas iš senesnių ir patikimesnių dokumentų nurodo, kad yra žuvę 8000 „abiejose pusėse". Autorius ir pastebi, kad niekas ligi šio neišsiaiškino, ar tai reiškia, kad iš viso žuvusių buvo 8000, ar tai gali reikšti 16000.

Ir ne specialistui skaitant šį veikalą, tiesiog reikia stebėtis nepaprastu dr. Ekdahl kruopštumu: mokslinis šios knygos aparatas yra milžiniškas. Tam reikėjo pašvęsti daug metų, išmokti daug kalbų, išstudijuoti visokius naujus metodus. Tikimės, kad mūsų istorikai ateityje apie šiuos veikalus, ypač apie pastarąjį, pasisakys svariomis recenzijomis, o gal net didesnėmis studijomis.

Eglė Juodvalkė Nuotrauka V. Noreikos

Eglė Juodvalkė

ne man tavo saulė ir tavo jūra
tavo namuose aš
svetima
ir nebylė

žalčiu apveji mano liemenį
įsisiurbi į lūpas
prakaitu nuteki šlaunim
ir vėl kyli
ligi netikrumu pasruvusių akių
tylinčių per visą ritualą

kas iš tų apeigų
jei tavo ausys negirdi
mano nepasakytų žodžių
spurdančių burnoje
kaip sparnai peteliškių
kurias gyvas prismeigdavai
adatomis prie balto kartono
lakšto didžiuodamasis
pergale

kas iš to
jei nepalieku pėdsako
ant tavo pakrančių žvirgždo

jei tu mane slepi nuo savęs
o aš pati slepiuosi nuo kitų

kas iš to
jei mano namuose
tu svetimas
ir nebylys

* * *

laikrodis muša keturias
tamsu
namai kaip motina
ramiai alsuoja naktimi

bet tu nemiegi

klausais graudaus
prieš 10 metų mirusios
katės kniaukimo
kitam name
kitam mieste
kitam gyvenime

kol pajunti raminantį ir
šiltą delną ant plaukų

tada tu savo seną seną veidą
pasuki į šiaurę
kur kitame name
kitam mieste
ir kitame gyvenime
tėvas sustoja prie vaiko
kambario slenksčio
ir mato tave

jis mato tave
ir tu užmingi

Naujos knygos pirmu žvilgsniu

• **Konstantinas Avižonis, RINKTINIAI RAŠTAI. III tomas.** Redagavo dr. A. Avižonienė. Išleido Lietuvių Katalikų Mokslo Akademija Romoje 1982 m. Spausdinimo išlaidos apmokėtos dr. A. Avižonienės ir Lietuvių fondo lėšomis. Leidinys didelio formato, 570 psl., kaina 25 dol., gaunamas Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijoj, Piazza della Pilotta 4, 00187 Roma, Italia ir "Drauge", 4545 W. 63rd St., Chicago, IL 60629.

Žymaus mūsų istoriko prof. Konstantino Avižonio pomirtinis *Rinktinių raštų* leidimas yra vienas iš reikšmingiausių istorijos mokslo leidybinių užmojų išeivijoje. Skaitytojo dalykinei informacijai pirmiausia pateikiame čia ištrauką iš redaktorės pratarmės trečiajame *Rinktinių raštų* tome:

"Lietuvių istoriko prof. a. a. Konstantino Avižonio paminklinis "Rinktinių raštų" leidimas įpusėjo. Pirmame tome (Roma 1975) pateikiama studija apie Valstybinio Lietuvos gyvenimo Vazų laikų bajorus. Antrame tome (Roma 1978) yra nagrinėjami Lietuvos statutai, Baudžiavų istorijos Lietuvoje, Ūkio istorijos pagrindai bei duodamas terminų žodynas.

"Rinktinių raštų" trečiojo tomo pagrindinė studija apima Lietuvos istorijos XVII amžiaus tragiškiausią laikotarpį. Studija išlikusi rankraščiuose, kuriuos jis tikėjosi ateityje išleisti. Jais naudojosi savo paskaitoms: Vilniaus universitete (Lietuva 1942 — 1944); Freiburgo universitete (Vokietija 1945 — 1949); Pabaltijo universitete, Hamburg - Pinneberg (Vokietija 1946 — 1949); North Carolina Chapel Hill (U. S. A. 1949 — 1969) ir Kansas universitete (Kansas, U. S. A. 1964 — 1965)."

Autoriaus istoriniai darbai yra plačiai paaiškinti I tome ir papildyti išsamiu istorinių terminų žodynu II tome. Bibliografija II ir III tome yra papildyta naujausiais lietuvių ir svetimų kalbų leidiniais iki 1979 m.

Be to, į trečiąjį tomą įeina šie anksčiau išspausdinti darbai: "Bendroji rusinimo politika (Chicaga), "Kelios istorinės Lietuvos vietos", keturios recenzijos (įvairių mokslinių veikalų). Fotostatiniu būdu perspausdinama "Lietuvos kilimo iš romėnų teorija XV ir XVI a.", "Stanislavo Albrechto Radvilo MEMORIALE" ir "Die Entstehung und Entwicklung des litauischen Adels bis zur litauisch-polnischen Union 1385".

Šia proga reikia pabrėžti, kad mūsų Lietuvos istorijos moksle prof. K. Avižonis yra ypačiai ryškus tuo, kad jis savo įžvalgų mokslinį žvilgsnį yra atkreipęs į tuos šimtmečius, kurie mūsuose buvo mažiausiai liesti: į povytautinius, gal dar tiksliau — į pounijinius Lietuvos laikus. O nuo tautinio atgimimo epochos mes visi žavėdavomės beveik vien viduramžine Lietuvos didybe, lyg po Vytauto, o dar labiau po Liublino unijos nei lietuvių tautos, nei Lietuvos valstybingumo bruožų būtų visai nelikę. Iš tikrųjų visada gyvavo ir lietuvių tauta, ir egzistavo savaiminga kultūrinė bei socialinė — ekonominė jos buitis, o taipgi ir Lietuvos valstybingumas reiškėsi iki pat paskutiniojo valstybės padalinimo 18 šimtmečio pabaigoje. Tų beveik nepaliestų dirvonų klodus prof. K. Avižonis ir atverčia savo studijose bei veikaluose. Nušviečia juos su giliu profesionaliu mokslininko žvilgsniu, iškeldamas visai naujų tezių, padarydamas visai naujų atradimų.

Ką prof. K. Avižonis berašytų, rašo pagrindinai, nesiblaškydamas į šalis, visą dėmesį sukaupdamas į pasirinktosios temos šaltinius, ieškodamas juose naujų sprendimų, tapydamas pasirinktojo istorinio objekto portretą be jokių pridėtinių pagražinimų, tik atrasdamas lig šiol niekieno nepastebėtų ir šia prasme visai naujų bruožų. Pasirinktąsias temas dėsto plačiai ir visapusiškai. Štai trečiojo tomo studija "Lietuvos istorija: XVII amžius" užima 184 puslapius. Pagrindiniai jos skyriai: Šaltiniai ir literatūra; Įvadas. Laikotarpio apibūdinimas; I Valstybinė Lietuvos santvarka XVII amžiuje, II Zigmanto Vazos laikai 1587 — 1632; III. Vladislovo Vazos laikai 1632 — 1648; IV. Jono Kazimiero Vazos laikai 1648 — 1668; V. Užsienio politika Vazų laikais.

Trečiojo tomo įdomybė yra taipgi dėmesys septyniolikto šimtmečio Lietuvos kanclerio Stanislovo Albrechto Radvilo rašytam dienoraščiui "Memoriale". Šis lotyniškai rašytas dienoraštis yra labai svarbus ano meto Lietuvos istorijos šaltinis. Jį aptardamas prof. K. Avižonis čia duoda ir originalo ištrauką — 66 leidinio puslapiai. Tenka pastebėti, kad to dienoraščio originalo dalis — 1653-1655 metai buvo dingę, buvo likę tik nuorašai. Dingusieji kelerių metų originalo puslapiai jau du šimtu metų istorikų buvo laikomi žuvusiais. Ir štai mūsiškis istorikas prof. K. Avižonis 1933 — 34 metais, berinkdamas sau reikalingą medžiagą įvairiuose Krokuvos archyvuose, atrado ir tą laikomą žuvusiu St. A. Radvilo dienoraščio originalo dalį.

Aplamai, kaip ir du pirmieji prof. Konstantino Avižonio "Rinktinių raštų" tomai, taip ir šis naujausias III-čias tomas yra svarus indėlis į Lietuvos ir lietuvių tautos istorines studijas. Linkėtina, kad greitai išeitų ir kiti tomai, nes, kaip tomo pratarmėje pažymėta, leidybinis darbas tik įpusėtas. o ji baigus, išeivijoje bus vėl atlikta tai, kuo bus praturtinta visa lietuvių tautos kultūra, ypač jos istorijos mokslas.

(k. brd.).

• **LIETUVIŲ KATALIKŲ MOKSLO AKADEMIJOS SUVAŽIAVIMO DARBAI, IX.** Devintasis L. K. M. Akademijos suvažiavimas 1973 m. rugpjūčio 31 — rugsėjo 2 d. Bostono k egijoje. Redagavo A. Liuima, S. J. Išleido 1982 m. Lietuvių Katalikų Mokslo Akademija, Piazza della Pilotta 4, 00187 Roma, Italia. Leidinys didelio formato, 460 psl., kaina 22 dol., gaunamas ir "Drauge". Spausdinimo išlaidos apmokėtos prof. dr. Vytauto Mankeliūno, dr. Marijos Paplauskienės - Ramūnienės, Lietuvių fondo, dr. Balio Petkausko, jo tėvų Vinco bei Marcelės atminimui, ir prof. dr. Kazio Almino lėšomis.

Išeivijos dešimtmečiuose Lietuvių Katalikų Mokslo Akademija nuolat ir stambiais leidiniais kruopščiai kaupia mokslo lobį savajai tautai. Tai nesunaikinamas ir niekieno nepavagiamas lobis. Ir mūsuose čia Akademija bus bene vienintelė šios rūšies institucija, neskaitant Lietuvių Enciklopedijos, kuri tiek mokslo tomų yra išleidusi. Žinant tokių darbų išeiviškąsias sąlygas, Akademijos vadovybė už visa tai tikrai yra nusipelniusi ir padėkos, ir pagarbos. Prie to dar reikėtų pridėti: ir paramos! Juk tokios arti penkių šimtų puslapių knygos dykai nepasidaro, reikia apmokėti bent spaustuvės darbo ir popieriaus sąskaitas. Todėl kiekvienos mūsų pinigingos institucijos ir kiekvieno pasiturinčio išeivio šia prasme ištiesta ranka Akademijai yra labai reikalinga.

Be tokių geravalių ir kultūros reikšmę. lietuvių tautai suprantančių talkos nebūtų išleistas ir šis "Suvažiavimo darbų" devintasis tomas, kuriame sukaupta įvairių mokslo sričių akylai ir profesionaliai liečiamos temos.Štai tos sritys: Teologija, Istorija, Psichologija — Pedagogika, Architektūra ir Meno istorija, Gamtos ir Tikslieji mokslai, Lietuvių kalba ir Literatūra, Medicina. O štai paskaitininkai ir jų temos: Juozas Brazaitis "Akademija tautos kryžkelėse: L. K. M. Akademijos 50 metų sukakties minėjimas", Antanas Rubšys "Naujasis Testamentas ir mitas", Viktoras Gidžiūnas "Pranciškonų observantų — bernardinų gyvenimas ir veikla Lietuvoje XV ir XVI amž.",

(Nukelta į 4 psl.)

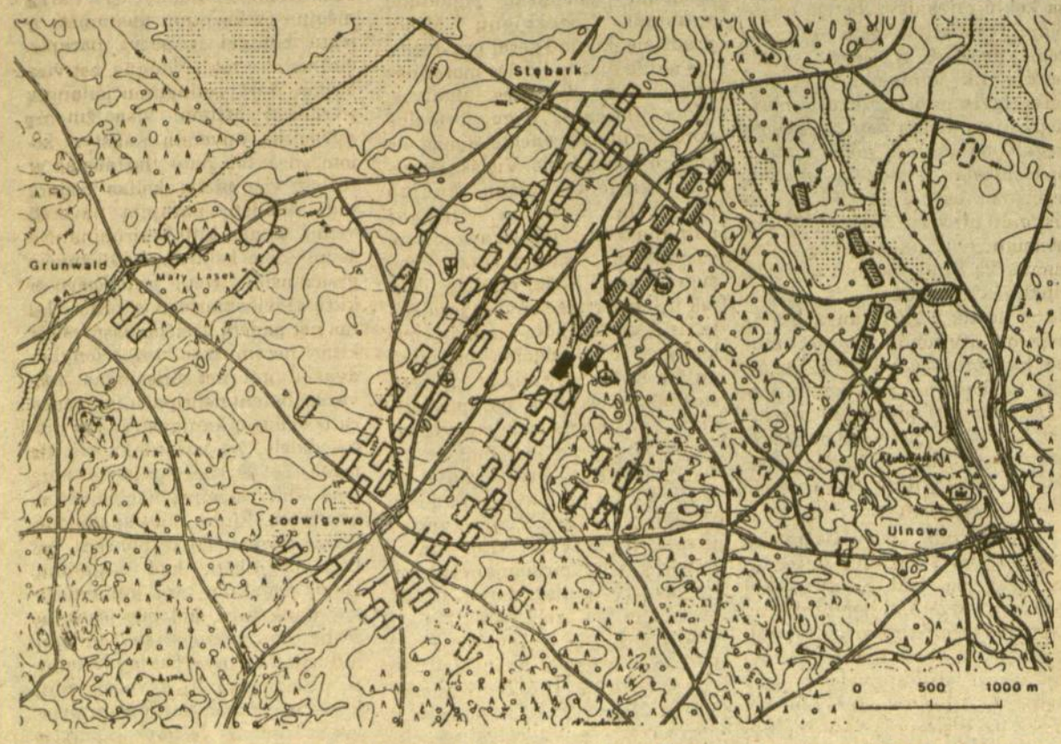

Istoriko Stefan M. Kuczynskio hipotezė, kaip atžygiavo ir išsidėstė kariuomenės, pasiruošdamos mūšiui prie Žalgirio. Kairėje ordino pulkai, dešinėje lietuvių ir lenkų pulkai.
Iš Sven Ekdahl knygos *Die Schlacht bei Tannenberg 1410.*

Dail. Prano Domšaičio darbus 1982 metais priima ir atrenka dail. prof. Romas Viesulas ir dail. Pranas Lapė, talkinami dailininkų Marijos Ambrozaitienės, Vandos Balukienės ir Jono Kelečiaus. Prano Domšaičio dailės darbų paroda, surengta Lietuvių Dailiojo meno instituto, šiuo metu vyksta Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje, ir tęsis iki š.m. balandžio mėn. 17 d. Nuotrauka K. Ambrozaičio.

Naujos knygos pirmu žvilgsniu

(Atkelta iš 3 psl.)

Benediktas Mačiuika "Istoriniai leidiniai okupuotoje Lietuvoje", Paulius Rabikauskas "Lietuvos istorinių šaltinių leidimas", Ina Užgirienė "Protinis vystymasis ir etninių normų supratimas", Justinas Pikūnas "Humanistinės vertybės. Ugdymas ar paneigimas?", Romualdas Kriaučiūnas "Trys tuzinai ryškiausių santykių studijinės anketos rezultatuose", Antanas Paškus "Psichologija, jos apraiškos, priežastys ir pamokos krikščionijai", Jurgis Gimbutas "Lietuvos bažnyčių statytojai XIX — XX amž.", Edmundas Arbas "Lietuvis architektas dvidešimtajame amžiuje", Bronius Povilaitis "Tabako nikotinas ir rūkymas", Petras Kaladė "Vėžį sukeliantieji cheminiai maisto priedai", Pranas Jucaitis "Bulvių virusų tyrimas", Stasys Santvaras "Poetų palikti pėdsakai. Eulogija Vaitkui ir Aisčiui", Vladas Kulbokas "Keturi mūsų naujesniosios religinės poezijos atstovai", Balys Petkauskas "Medicinos pagalba Vakarų Europoje ir Jungtinėse Amerikos Valstybėse". Prie visų studijų ir jų santraukos anglų kalba, o prie Balio Petkausko temos santrauka vokiečių kalba.

Šiaip ar taip Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijos gyvastingumą labiausiai liudija tiesiogiai jos etikete leidžiami *Suvažiavimo darbai* ir Akademijos *Metraščių* tomai. Tai pačios Akademijos veiklos serijiniai leidiniai. Ir labai gaila, kad kaip tik jie labai vėluoja. Sakysim, devintasis akademijos suvažiavimas buvo 1973 metais, o šio suvažiavimo darbų tomas skaitytoją pasiekė štai tik 1983 metais, tik po dešimt metų. Žinoma, dauguma jo temų yra nesenstančios, bet vis tiek, visu dešimtmečiu atšokant nuo organizacinio fakto, jau vien psichologine prasme skaitytojas nuteikiamas nelinksmai. Juk po to jau įvyko dar net trys Akademijos suvažiavimai. Ir kada begalima tikėtis jų darbo tomų pasirodymo? Panašiai ir su Akademijos *Metraščiu:* paskutinis — penktasis jo tomas išleistas 1970 metais — prieš 13 metų! Kaip žinome, Akademija išleidžia apsčiai leidinių, nesurištų, nei su kokia nors data, nei tiesiogiai su pačios Akademijos veiklos planavimu, bet kurie vis dėlto absorbuoja leidyklos darbą bei rūpestį. Tad ar nebūtų pačios Akademijos veiklos prestižui sveikiau, daugiau jėgų skiriant *Suvažiavimo darbų* ir *Metraščio* leidimui, kad jie nevėluotų dešimtmečius?

(k. brd.).

• *Lituanus* vol. 29, no 1 (Spring 1983). Keturis kartus per metus išeinantis mokslų ir menų žurnalas, leidžiamas Lituanus fondacijos, skirtas kėlimui ir nagrinėjimui klausimų, surištų su Pabaltijo, ypač Lietuvos, kraštais ir tautomis. Redakcija: Mykolas Drunga, Antanas Klimas, Tomas Remeikis, Jonas Zdanys. Administruoja Jonas Kučėnas. Redakcijos ir administracijos adresas: Lituanus, 6621 S. Troy, Chicago, Illinois 60629. Metinė prenumerata bibliotekoms ir įstaigoms — 15 dol., asmeniui — 10 dol.

Šiame numery: William Urban svarsto istorinius duomenis apie Durbės mūšį 1260 metais, siūlydamas, kad kryžiuočių šv. Jurgio pilis, iki šiol manyta buvusi Jurbarke, turėjusi būti Karšuvoje, į rytus nuo Klaipėdos. William Wolkovich — Valkavičius tyrinėja JAV imigracijos studijose labai apleistą klausimą — baltiečių imigraciją, pasitelkdamas 1930 metų valstybinio gyventojų surašymo duomenis apie suomių, estų, latvių ir lietuvių kilmės imigrantus. Irena Welch žvelgia į tautinių skirtybių reikšmę Sovietų Sąjungoje, pagrindinį dėmesį skirdama lietuvių tautiniams sąjūdžiams.

Recenzuojamos knygos: *Universitas Lingvarum Litvaniae* (Vilnius, 1981) — 1737 metais išleistos lietuvių kalbos gramatikos faksimilė; Antano Tamošaičio *Lithuanian Easter Eggs* (Toronto, 1982); Jono Zdanio poezijos rinkinys *Voice on an Anthill* (New York, 1982); Jakub Karpinski *Countdown: the Polish Upheavals of 1956, 1968, 1970, 1976, 1980...* (New York, 1982). Naujame žurnalo skyriuje "Coming Events" Mykolas Drunga supažindina su šiais metais įvyksiančiomis antromis Pasaulio Lietuvių dienomis.

Numeryje spausdinama pavyzdžių iš estės Mati Maldre meno darbų. Aplamai šis Lituanus numeris labai skoningai meniniai apipavidalintas.

Molis Marytės Gaižutienės rankose. Nuotrauka H. Meyer

Kai molis kalba...

Nuo antikinių laikų keramikos menas yra tampriai surištas ir suaugęs su žmogaus buitimi, nes vienas iš pirmųjų utilitarinių reikmenų, jau net ir paleolito amžiuje, buvo molinis puodas. Iš žiedadulkių analizės nustatyta, kad jau 4000 metų prieš Kristų puodininkystė jau ir Lietuvoje klestėjo. Pagal molinių puodų ornamentavimą bei jų formą archeologai yra net davę atitinkamus vardus priešistorinėms kultūroms, pagal jo tobulumą vertinamas net ir tautų kultūros laipsnis.

Nerasime nei primityviausios lūšnos, nei prabangiausių pilies rūmų, kuriuose vienoje ar kitoje formoje neužtiksime — molio: lėkščių, vazų, indų, koklių, reljefų, urnų, fajanso plytelių, porceliano, molinių žaislų, paukščiukų, forforo, žirgelių, birbynių, ar ąsočių — midumi gaivinančiu. Tad nenuostabu, kad šis vienas iš primityviausių menų širdžiai toks artimas, kaip moliui artima žmogaus rankų šiluma. Tačiau įdomu, kad tokia kerinti meno šaka nėra atradusi šakotesnės plėtotės mūsuose, tiek Lietuvoje, tiek ir išeivijoje. Gal bus įdomu šioje vietoje pacituoti ištrauką iš *Nemuno* žurnalo, kuriame Ringaudas Starkys rašo: "Toje vietoje netoli Nemuno ir Neries santakos veikia "Jiesios" gamykla. Šios įmonės moliniai kavos servizai jau ne pirmi metai domina ispanų prekybininkus, tik pastarieji prašo, kad kauniečiai pamargintų tų servizų šonus ryškesnėmis gėlėmis. Čekai be kokių nors ypatingesnių reikalavimų perka alaus bokalus ir ąsočius. Skandinavus sužavėjo mūsų kaimiškos puodynės, ąsočiai ir kaktusinės. Net prancūzai linkę alų — o gal vyną? — gerti iš "Jiesios" ąsočių, tik pageidauja, kad jie būtų švelnių pastelinių spalvų. Beje, prancūzai diktuoja ne tik drabužių, bet ir buitinės keramikos madas. Na, o Tokijo gatvėse vaikai švilpauja lietuviško molio švilpynėmis..." "Jiesios" įmonėje dar tik neseniai pradėta gaminti porcelianas. Toks vienas iš pragiedrulių už geležinės uždangos, o kaip su Chicagos lietuviais keramikais? Šioje srityje beroda turime dvi darbininkes, suruošusias individualias keramikos parodas — tai Eleonora Marčiulionienė ir Marytė Gaižutienė.

Gaižutienė, jau augindama du sūnus, įsigijo doktoratą iš biochemijos, baltymų apskaičiavimo specialybėje. Besilaukdama dukros, pradėjo lankyti Chicagos Meno institutą, dirbdama su keramikos specialistu G. Geisman. Ir taip metai po metų pomėgis moliui išsivystė į vieną iš svarbiausių gyvenimo tikslų.

Šešerius metus vaikus mokė molio rankdarbių vasaros stovyklose, penkerius metus Montessori lietuviškoje mokyklėlėje, daug metų Balzeko ruošiamuose keramikos kursuose. Mokydama kitus, ir pati daug išmoko. Per dešimtmetį sunkiai kovodama su tauria molio medžiaga, išsamiai pažino žiedimo technikos problemas bei galimybes. Marytė yra apkeliavusi įvairius Chicagos priemiesčius, suruošdama aibes parodų amerikiečiams: knygynuose, meno festivaliuose bei privačiai. Taip pat yra apkeliavusi jau ir kelis miestus, o dabar, nuo balandžio 22 d. iki gegužės 1 d. — Čiurlionio Galerijoje, Jaunimo centre, korporacija Giedra globos jos individualią parodą. Keramikė planuoja savo darbais užpildyti visus tris galerijos kambarius.

Daugiausia parodoje bus išstatyti dekoratyvinės keramikos kūriniai, į monumentalumą krypstančios tektoniškų formų vazos, kelios beveik žmogaus ūgio skulptūros — meniniu turiniu bei forma šie darbai prašoka ankstyvesniuosius, kurie iki šiol dar buvo buitinės, utilitarinės formos išraiškos. Šioje parodoje matysime laisvesnių, architektūrinių polėkių — interjerui skirtų vazų, keraminių plokščių, dekoratyvinių kūrinių. Jei anksčiau Marytės mene dominavo kamerinė keramika — smulkių formų plastika, įvairių indelių komplektai, tai šioje parodoje matysime įvykusių pakitimų. Keramikė ėmėsi sudėtingesnių uždavinių. Šalia buičiai skirtos keramikos plačiau išsivystė kūriniai, siekią išreikšti dailininkės psichologinę potekstę — atsipalaidavusi nuo technikos pažinimo, ją pažabojo grynesniam menui. Marytė leido savo vaizduotei plačiau įsibėgėti. Šiuo metu ji dar nėra atsisakiusi žiedimo rato, todėl kūriniai alsuoja tos technikos forma.

Pereitą vasarą jai dirbant Dainavoje su jaunučiais stovyklautojais, sugedo sena krosnis, kartu su vaikais ėmėsi kasti duobę ir, kaip senovėje, židinyje kepti Dainavos molį. Tas grįžimas į primityvumą praplėtė aplamai jos kūrybinę koncepciją. Garsioji keramikos menininkė, indėnė Maria Martinez, kaip tik grįždama į paprasčiausią primityvumą, pereitais metais Paryžiuje nusiskynė svarbiausias keramikos premijas.

Rokokiškumas svetimas ir Marytės dvasiai — joje labiau atskamba neornamentuoti, primityviškumu dvelkiantys daiktai, net ir gyvūnija, kaip nuogi žiemos medžiai, grybai, belapiai augalai, kuriuose dvelkia grynoji jų forma.

Tame savęs ieškojime bei savitoje interpretacijoje ir žėri užburiantis kiekvieno individualaus menininko kerėjimas. Savais skiemenimis, savais žodžiais, savais garsais, savomis spalvomis... O tie spektrai šioje parodoje Marytės spalvomis prabils. Ankstyvesniuose darbuose žėrėjo žemės akvarelės, naujoje glazūroje dominuoja šviesios, baltos, linijinės spalvos ir juodos. Juodos? Taip! Pilnas, šešiolikai asmenų, servizas bus juodas. Marytė aiškina, kad tai įvyko atsitiktinai. Maišė ir primaišė net penkis skirtingus kibirus spalvų. Ir vieną tepė, ir kitą, ir trečią, na, ir ketvirtą, galų gale ir penktą ir nei vieno kibiro vaivorykštė, deja, nebuvo "comme il faut" ir taip išėjo juoda.

Dailininkė vis giliau apmąsto savo darbus — mažoji kamerinė plastika komplikuojasi, anot lietuviško priežodžio: "kuo gilyn į mišką, tuo daugiau medžių". Kuo daugiau matai jos darbų, tuo smagiau suartėji su keramikės molinėmis "dūšelėmis." Išgirsti, kad jau Marytės molis kalba.

Dalia Kučėnienė

Marytė Gaižutienė Kompozicija Nuotrauka H. Meyer

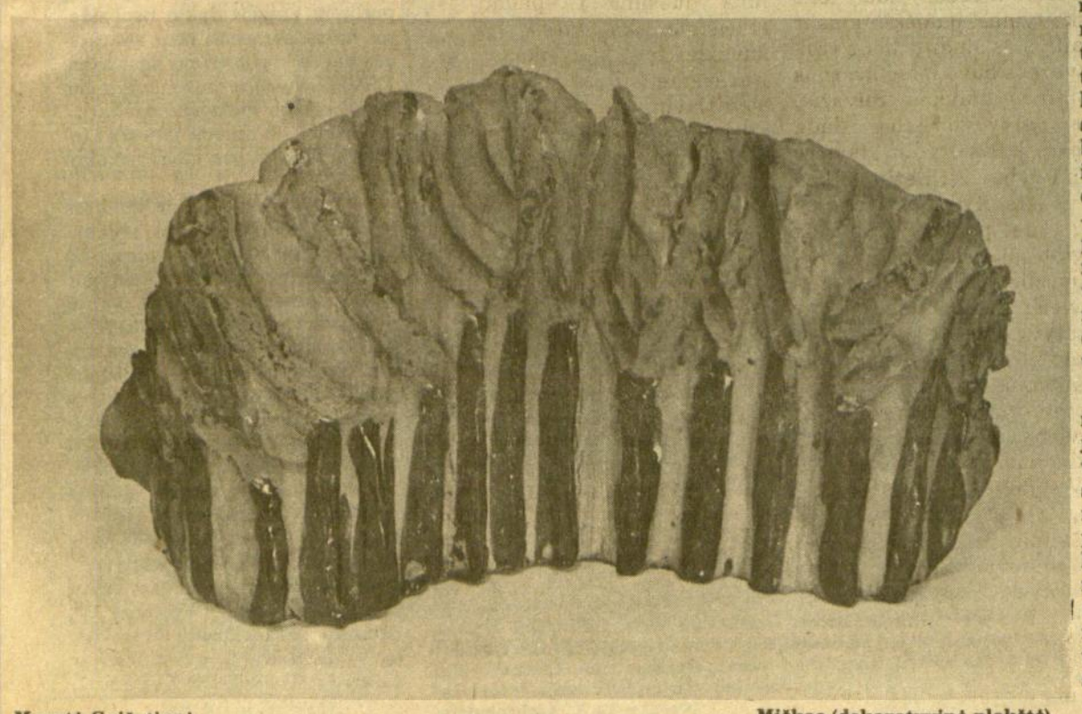

Marytė Gaižutienė Miškas (dekoratyvinė plokštė) Nuotrauka H. Meyer

Marytė Gaižutienė Kompozicija (Degintas molis, 38" aukščio) Nuotrauka H. Meyer

Chicagos teatruose

Berlyno aktorė Chicagoje

Vakarų Berlyno aktorė Elke Sommer yra atvykusi į Chicagą ir vaidina Drury Lane teatre, 2500 W. Drury Lane (95-ta gatvė, netoli Western, Martinique restorano patalpose). Elke Sommer laisvai vartoja penkias kalbas, yra vaidinusi Vokietijos, Italijos, Prancūzijos, Austrijos, JAV ir Kanados studijų sukamuose filmuose ir yra tapusi tarptautine garsenybe savo gera vaidyba, patrauklia scenine išvaizda. Dabar čia statomoje komedijoje „Cactus Flower" ji turi gerai pasiruošusius partnerius: filmuose pasirodžiusį David Hull, De Paul universiteto dramos studiją baigusią Lisa Valdini, televizijos aktorių Dennis Kennedy, Michigano universitete dramos magistro laipsnį gavusį Richard Peckeren, televizijos aktorių Jerry Tulos, Broadway pastatymuose dalyvavusią Mary Best. Visus juos į darnų vaidybinį vienetą įjungęs gabus režisierius Tod Booth.

Siužetas nesudėtingas: viengungis mergišius dantų gydytojas įsivelia į tokią padėtį, kad jam tenka prikalbėti savo sekretorę apsimesti jo žmona. Iš to susidaro nemažai komiškų situacijų, kol baigiasi jųdviejų vedybomis.

Kolegijos teatras

Daugelis Chicagos universitetų ir kolegijų turi savo teatrus. Chicagos universiteto Court teatras yra tapęs savarankiu profesionalų teatru, De Paul universitetas globoja stipriausią Chicagoje Goodman profesionalų teatrą ir dar turi savo studentų teatrą. Rosary ir St. Xavier kolegijos taipgi reiškiasi su savo teatrais. Nemažai gyvumo parodo Columbia kolegija, savo spektaklius turinti Eleventh St. teatre, 72 E. 11 St. Čia balandžio 16 ir 17 bus paskutiniai pastatymai "Broadway" dramos, kuri apibūdinama kaip 1926 m. gengsterių melodrama. Joje vaizduojami New Yorko ir Chicagos gengsterių susidūrimai vienose kabaretinėse patalpose. Nežiūrint tų įtartinų aplinkybių, vaidinimas gana švarus, kaip žodžiuose, taip ir veiksmuose, su geru baleto paįvairinimu.

Melodrama sukurta P. Dunning ir G. Abbott. Į sceną išvina per 20 aktorių, visi studentai, išskyrus du profesionalu: V. Viverito ir S. Dafoe, kuri pastatymą režisavo drauge su S. Patinkin, Columbijos kolegijos teatro fakulteto vadovu. Pastatymas gyvas ir intriguojantis.

Elke Sommer

Įvairybių spektaklis

New Broadway teatras, 3212 N. Broadway, Chicagoje, stato muzikinę dramą "People II: "The Species strikes Back", sukurtą pagal S. Burris knygą; kompozitorius — W. Schimmel. Tai labai turtingos vaizduotės sudarytas junginys dainų, vaidybos, skaidrių trijuose gretimuose ekranuose, įkalbėtų žodžių, baleto ir dar kitokių įvairybių. Aktoriai pasiruošę visose šiose formose. Žiūrovui gali būti įdomu, kaip naujas eksperimentas švarus turiniu, bet gilesnės psichologinės tiesos neatskleidžiąs. Aktoriai — du vyrai ir dvi merginos turi platų teatro patyrimą.

J. Pr.

• *Skautų aidas* nr. 3 (1983 kovas). Leidžia Lietuvių skautų sąjunga kartą į mėnesį. Redaktorius — Antanas Saulaitis, SJ, 2345 W. 56th St., Chicago, IL 60636. Administratorė — Malvina Jonikienė, 6346 S. Washtenaw Ave., Chicago, IL 60629. Metinė prenumerata — 5 dol., pusei metų — 3 dol., atskiro numerio kaina — 50 centų. Gausiai iliustruotas, įdomus ir naudingas žurnalas tiek jaunimui, tiek jų vadovams.

Nuomonės ir pastabos

Prašau panašių straipsnių

Buvo labai malonu ir įdomu skaityti Alg. Kezio straipsnį religine tema ("Povatikaninės teologijos kryptys," 1983.4.2) Šaunu! Prašau panašių straipsnių, ypač Algimanto parašytų, ir daugiau. Perduokite šį mano pageidavimą jam, perduokite mano padėką... Nuoširdūs linkėjimai "Draugo" kolektyvui.

Antanas Dundzila
McLean, Virginia

Tikėjimas ir šiaip silpnas

A. Kezys straipsnyje "Povatikaninės teologijos kryptys" ("Draugas" 4. 2. 1983) pabėrė daug naujų, maištingų minčių. Ar verta tai daryti, kai šiandien žmonių tikėjimas ir šiaip labai silpnas.

Tokie svarstymai tinka specialių teologijos m-lų auditorijose, bet eilinių tikinčiųjų tarpe gali būti labai žalingi.

Nagrinėdami Jėzų iš žmogiškos, žydiškos istorijos (šiandieniniu maštabu), galime susilaukti išvados, kad Jėzus buvo paprastas, neturtingų tėvų šeimoje gimęs berniukas, nebaigęs jokių mokslų, skelbiąs kažkokias neįprastas girdėti mintis, o mes krikščionys tamsūs, akli, neišmintingi jo pasekėjai. Todėl klydome, turime grįžti į tikrąjį kelią — laukti išganytojo ateinant, tikėti universu. Trumpai: — Izraelio pasekėjai yra ant gero kelio, grįžkime prie jų.

Pastarieji gal tikrai išmintingai daro, mažai viešai kalbėdami apie savo religiją, savo šventoves, savo dvasininkus. Dėlto niekas iš šalies nedrįsta jų užgaulioti, apie juos kalbėti, rašyti, įsivaizduojamus biaurius filmus sukti ir p. Šių dienų tikintiesiems reik daugiau teigiamų, pagrįstų, apmąstytų, padrąsinančių ramių žodžių.

Vatikano II s-mo mintys (reformos) labai neigiamai nuteikė tikinčiuosius. Sukėlė daugybę abejonių, ir šiandien didelė dalis šaltai galvoja apie Katalikų Bažnyčią, nes netikri, ar ji stovi ant teisingo kelio.

A. G.
Hartford, Connecticut